

een joodse erfenis

roman

Edjo Frank

*“the hands find a way to do
what the heart wants to say”*

Paco de Lucia
Flamenco guitarist
1947-2014

Een Joodse Erfenis

Sanlúcar de Barrameda, donderdag 28 juli 2011 7

Israël, Omer, vrijdag 29 juli 2011 9

BOEK I DE REIS 15

BOEK II DE BANK 101

BOEK III DE GITAAR 159

BOEK IV DE ERFENIS 219

Gedicht *De Gitaar* – Federico García Lorca 313

1 *Sanlúcar de Barrameda - Andalusië, donderdag 28 juli 2011*

De hemel breekt open met een afzichtelijke grijns. De lichtkegel vindt zijn weg door het half gesloten raam, strijkt langs het gezicht van een oude man. Midden in de woonkamer zit hij, vastgebonden aan de rugleuning van de stoel. Zijn hoofd voorover, kin op de borst. Onbeweeglijk, alsof hij slaapt en het geknetter niet hoort van de brommer die wegscheurt.

Enige uren later gaat de straatdeur open. Een vrouw komt de trap op. Ze ziet haar echtgenoot midden in het vertrek. De tafel staat niet op zijn plaats, de stoelen opzij geschoven, een donkere vlek op het vloerkleed. Ze beweegt zich vliegensvlug naar de man en pakt zijn hoofd beet. Een langgerekte jammerklacht, gevolgd door een hoestbui. Opnieuw een snerpande gil die de lucht in stukken snijdt. Het ontzielde lichaam van de man valt met stoel en al omver. Het gegil van de vrouw gaat door merg en been.

Vrouwenhanden steken kaarsen en olielampen aan. De vrouwen kuchen en hoesten. Om beurten zetten ze een klaagzang in, die zacht, dan weer schel alle hoeken van het vertrek verkent. De klaagliederen dalen door een open raam de straat in, vermengen zich met het geroezemoes van de buurtbewoners op het smalle trottoir. Mannen in hemdsmouwen vegen het zweet van hun gezicht. Vrouwen herschikken hun hoofddoeken, zwaaien zich koelte toe met waaiers en manen de kleintjes tot kalmte.

Het geroezemoes van de opeengepakte menigte weerkaatst tegen de gevels. De gesprekken verstommen onmiddellijk als iemand een raam omhoog schuift. In het venster verschijnt een forse vrouwen-gestalte, een donkere sjaal om haar hoofd en schouders. Ze spreidt haar armen, een reusachtige vleermuis. De vleermuisvrouw zet een lang aangehouden klaagzang in. Eerst zacht, dan harder, snerpender.

zo groot is mijn wanhoop - eindeloos mijn ellende - het onheil van de dood - heeft dit huis betreden.

De mannen luisteren, handen in hun broekzakken. De vrouwen wiegen bijna onzichtbaar hun heupen, sommigen zingen mee of geven bijval met klagende kreten. Twee politiemannen komen naar buiten, gevolgd door de vrouwen die de echtgenote ondersteunen. Nadat de kist in de ziekenwagen is geschoven rijdt de kleine stoet langzaam de straat uit, aan weerskanten begeleid door meelopend publiek.

2 *Israël, Omer, vrijdag 29 juli 2011*

De hitte klampt zich vast aan het plafond. Het is een wurgslang die haar geniepig in de gaten houdt, die wacht op het moment om toe te slaan. De lucht siddert. De wind wijst de uitnodiging af om een zuchtje naar binnen te blazen.

Het felle licht doet pijn aan haar ogen. Sara laat de zonwering zakken. Hopelijk heeft ze net op tijd voorkomen dat de zeurende hoofdpijn zich tot een migraineaanval ontwikkelt.

Ze wuift zich met een waaier vergeefs koelte toe. Ze haat het geluid van de airco. Het onding mag zijn werk alleen doen als de hitte echt niet te harden is. Sara verafschuwt elk geluid dat zich ongevraagd opdringt. Zoals de pomp van het irrigatiesysteem in de gemeenschappelijke palmentuin. Die doet met de onverslaanbare regelmaat van twee minuten aan en twee minuten uit zijn eindeloos luidruchtige werk. In deze tijd van het jaar heb je ook de sproei-vliegtuigjes die met hun geronk een bron van ellende vormen. De onruststokers dwingen haar om de geliefde plek in de schaduw van de vijgenboom te verlaten, waar ze graag zit te dommelen of met gesloten ogen luistert naar het tsjurrie tjuwie trutru gezang van de woestijnleuwerik.

Ze veegt een haarlok uit haar gezicht. Uit het vriesvak van de koelkast pakt ze ijsblokjes die ze in het glas met citroenwater laat vallen. Op de tafel ligt een wetenschappelijke verhandeling over Uruk, een van de oudste stadstaten uit de menselijke geschiedenis, gelegen aan de Eufraat in Mesopotamië. In de boekenkast heeft ze een flinke hoeveelheid boeken en plaatwerken verzameld over het ontstaan van de menselijke beschaving in deze vruchtbare streek. Een van de koningen was Gilgamesj, die een enorme muur rondom Uruk liet bouwen. Sara heeft ook een ondoordringbare muur om zich heengebouwd. Na een leven met veel deuren die voor haar open gingen en toegegeven, dat waren vooral deuren die zijzelf zorgvuldig had uitgekozen, heeft ze de poort van dit woestijnbastion met een definitieve klap achter zich dichtgetrokken.

Sinds haar heimelijke vertrek naar Israël leeft ze het verborgen leven van een slak in een slakkenhuis. Ze komt af en toe tevoorschijn om boodschappen te doen in de superette bij de ingang van het wooncomplex of om de huisarts of de fysiotherapeut te raadplegen in het gezondheidscentrum. Ze mijdt de hangplek onder de dadelpalmen bij het centrale plein, waar een vaste groep bewoners elkaar amuseert met hun dagelijkse gekwebbel. Sara heeft geen behoefte aan sociaal contact, aan televisie of aan kranten. De hijgerige buitenwereld heeft ze met een ferme druk op de uitwisknop voorgoed verbannen. Haar dagritme bestaat uit het schoonhouden van het kleine appartement, verzorgen van de tuin, klaarmaken van eenvoudige maaltijden, het luisteren naar muziek, het lezen over de oude geschiedenis van Egypte en Mesopotamië. Een enkele keer gaat ze naar de grote recreatiezaal als er een interessant cultureel programma of een muziekkuitvoering is. Na afloop keert ze meteen terug naar haar huisje. Ze voelt zich prettig bij dit zelfverkozen kluizenaarsbestaan in de Negev woestijn. De beschermde en bewaakte woonvoorziening biedt haar zowel veiligheid als optimale privacy. Zonder storende impulsen van buiten kan ze haar depressieve buien of paniekaanvallen die met regelmaat de kop opsteken proberen te beheersen. Beklemmende herinneringen, angstbeelden die soms groteske vormen aannemen. Sara heeft tijdens de consulten van de vrouwelijke psychiater in Tel Aviv geleerd hoe ermee om te gaan en een extra dosis diazepam in te nemen. Het devies is rusten of eenvoudige karweitjes uitvoeren in huis of tuin.

In de loop van de ochtend had Sara bij de eerste symptomen van een nieuwe depressie het boek over Uruk terzijde gelegd. Ze bladerde in een fotoalbum uit haar kindertijd. Sara's vader, een enthousiast amateurfotograaf, maakte uitgebreide reportages van alledaagse gebeurtenissen in de familie. De foto's in zwart-wit en verbleekte kleuren tonen een vrolijke tienermeisje dat uitgroeit tot een knap ogende studente.

Als enige dochter in een gezin van een geprivilegieerd joods geslacht genoot Sara Carvalho een beschermde opvoeding. Ze groeide op in Amsterdam, dicht bij het Museumplein. Van haar kleutertijd

staat haar weinig bij. In het fotoboek ontbreekt deze periode. Het was oorlogstijd. Ze woonde op een boerderij, een onderduikadres. Sara herinnert het zich voornamelijk als een leuke tijd. Ze speelde met de kinderen van de boer. Er waren dieren en door rietkragen omzoomd water waar ze met bootjes en vloten spannende dingen beleefden. Na de Bevrijding kwam het gezin in de wijk Buitenveldert te wonen. Van haar ouders mocht Sara alles doen wat haar leuk leek, ballet, judo, paardrijden. Als ze zich maar netjes gedroeg. Maar wat betreft school en opleiding waren ze streng. Ze eisten inzet en goede rapportcijfers. Sara was zich bewust van de hoge verwachtingen die haar ouders koesterden over haar toekomst. Sara begreep dat de druk om te presteren een normaal onderdeel van het leven was. Ze kon het aan en incasseerde de beloning voor elke mijlpaal die ze bereikte in de vorm van bewondering van haar omgeving.

Na haar economische en financiële studies ter voorbereiding op een carrière in de wereld van het grote geld trad Sara in dienst van een indertijd gerenommeerde en snel groeiende Rotterdamse bank. Haar droom om eindverantwoordelijke bankdirecteur te worden kwam door haar huwelijk met Aaron Nussbaum in een stroomversnelling.

Ging het toen al mis? Heb ik me door de liefde in een leven gestort waarvoor ik niet zou kiezen als ik mezelf meer tijd had gegund? Had ik deze valkuil kunnen ontwijken? Een valkuil waar ik jaren later opnieuw intuïmelde?

Sara schudt haar hoofd. Nee, het was geen valkuil toen ze vol voor Aaron koos, de man op wie ze bij het eerste oogcontact verliefd werd en van wie ze zielsveel heeft gehouden. Dat weet ze zeker.

Aaron heeft mij altijd vrij gelaten om te doen wat ik wilde. Hij is me trouw geweest en heeft me door dik en dun gesteund. En ik? Ik heb meer ruimte genomen dan verantwoord was. Ik heb dingen gedaan waarvoor ik me schaam. Nee, kom niet aan met verzachtende omstandigheden, met de grote spanning door de ingewikkelde financiële zaken van onze bank. Zorgen over de risicovolle kredieten. De stress die werd veroorzaakt door onplezierige zakenrelaties of de

bekommering om de onoplosbare erfenis uit een donker verleden. Dat alles mag geen excuus zijn voor mijn immorele gedrag. Iedereen zag en waardeerde mij als een sterke, zelfstandige vrouw. Een vrouw die in de wind durft te staan, de leiding neemt en harde beslissingen niet schuwt. Dat was ik, een trotse, sterke vrouw. Een vrouw die koers hield maar last had van de eenzaamheid van een solozeiler op de oceaan, ondanks de liefde om haar heen. Een vrouw die vond dat zij haar omgeving niet mocht belasten met haar zorgen en dilemma's. Te laat misschien. Te laat heb ik in de gaten gekregen dat ik het niet zo goed voor elkaar had als dat ik dacht. Dat ik ten onrechte dacht dat ik het allemaal wel alleen afkon. Zo'n sterke vrouw...

Ze neemt een paar slokjes van het citroenwater. Haar gedachten dwalen af naar de beweringen van haar dochter. Volgens Cecilia is Sara's mateloze studie van de oude beschavingen in het tweestromenland van de Eufraat en de Tigris een vlucht. Een vlucht om de vraag waarom ze Aaron heeft verlaten en zich als een kluizenaar in de woestijn opsluit niet te hoeven beantwoorden.

Vluchten is geen optie, mama. Ze hoort het haar dochter zeggen. Vluchten geen optie? Zeker wel, in ieder geval voor mij! Natuurlijk kunnen jullie het niet begrijpen. Ik heb ervoor gekozen er niet over te praten. Ik heb besloten om niet te vertellen wat er is gebeurd. Op deze plek, in deze omsloten gemeenschap Ganei Omer voel ik me op mijn plaats. Hier hoef ik me geen zorgen te maken of bevreesd te zijn voor vragende ogen, voor een onaangekondigd bezoek of een ongewenst gesprek. Het is goed zo. Ik heb vrede met dit leven. Ze strijkt haar hesje glad over haar lange rok.